

Vastarinnan mitalla

Roller derby kilpaurheilun järjestyksiä haastamassa

Anni Rannikko, Päivi Armila, Veli Liikanen ja Pasi Torvinen

ROLLER DERBY on pääosin aikuisille naisille suunnattu taktinen ja kovaa fyysistä kontaktia tarjoava joukkuelaji. Analysoimme yhtäältä hiljaista ja marginaalista mutta toisaalta myös värikästä ja äänekkästä vastarintaa, jota roller derby kohdistaa urheilumaailman perinteisiin maskuliinisuutta ja kehoallista suorituskykyä ilmentäviin luokittelukriteereihin. Vastarinnan tematiikassa roller derby avaa mahdollisuuksia tarkastella avoimen, performatiivisen ja konfliktihakuisen kapinan vähittäistä muutosta kohti periksiantavampaa ja piiloisempaa, haastamansa järjestelmän sisään ujuttautuvaa ja järjestelmää sisältä nakertamaan pyrkivää kamppailua.

Roller derby: Semioottista sodankäyntiä urheilun ulkokehiltä

*Mistä olemme valmiit luopumaan niin sanotun oikean urheilun ehdoilla? Mitä meille jää, jos annamme pois omaehtoisen tekemisen, normien rikkomisen ja valtarakenteiden uhmaamisen – onko se enää sitä roller derbyä, joka meidät hurmasi mukaansa?*¹

Yllä oleva lainaus roller derby -lehden eräästä pääkirjoituksesta kiteyttää kirjan tämän luvun näkökulman marginaalista ponnistavan vastarinnan teemaan. Urheilu – ja erityisesti kilpaurheilu – on yhteiskunnallinen ja sosiaalinen toiminta-areena, joka rakentuu säännöistä, selkeistä suorittamiseen ja tuloksiin tähtäävistä päämääristä sekä kehollisen kyvykkyyden ja lihaskunnon odotuksista ja niiden hyväksynnästä. Urheilun kantasana ”urho” puolestaan kuvaa tämän jatkuvasti sisällöiltään laajenevan toiminta-areenan maskuliinista henkeä, joka näkyy edelleen muun muassa tavassa puhua erikseen ”urheilijoista ja naisurheilijoista”. Koska nämä normatiiviset periaatteet nousevat urheilusta itsestään, niitä on hyvin vaikea haastaa ulkopuolelta.² Yrityksiä tällaiseen haastamiseen on kuitenkin aika ajoin tunnistettavissa.

Tässä luvussa analysoimme yhtäältä hiljaista mutta toisaalta myös värikästä ja julkilausuttua vastarintaa, jota roller derbyksi nimetty liikuntamuoto ja joukkueurheilulaji on kohdistanut urheilumaailman sovinnaisiin maskuliinisuutta ja tiukasti säädeltyä urheilullista pääomaa kuvastaviin laji-, taito- ja jäsenyysskategorioihin. Tarkastelemme roller derbyä ja sen erilaisin symbolein artikuloimaa vastarintaa – ”semioottista sodankäyntiä” – näkökulmasta, jossa kollektiivinen vastaan asettuminen ja eronteko ovat keskeisessä asemassa alakulttuuriteoreettisesti tulkittavissa olevalla tavalla. Vaikka roller derby on urheilumaailman tunnustama liikuntamuoto ja urheilulaji, analysoimiemme lajimääritysten kautta se hahmottuu myös meisyyden korostamisen, jaetun kapinahenkisen habituksen ja yhteisen alapoliittisen viestin varassa ylläpidettäväksi yhtenäiseksi alakulttuuriksi. Tarkastelemme myös kehityskulkua, jonka myötä roller derbyä rakentaneen vastarinnan ilmene mismuodot ja esiin tulemisen paikat ovat vuosien kuluessa muuttuneet.

¹ Karu 1/15, 5.

² Aarresola 2016.

Roller derby on aikuisille naisille suunnattu taktinen ja kovaa fyysistä kontaktia tarjoava joukkuelaji, jonka syntyvaiheet sijoittuvat 1920-luvun Yhdysvaltoihin. Nykymuotonsa laji sai kuitenkin vasta 2000-luvun taitteessa, jolloin se myös alkoi kasvattaa suosiotaan. Suomeen laji rantautui hieman ennen 2010-luvun alkua. Roller derbyssä kaksi joukkuetta kilpailee toisiaan vastaan tavoitteenaan koota mahdollisimman paljon pisteitä rullaluistellessaan ovaalinmuotoisella radalla. Pelissä jammeri (pisteiden tekemiseen tähtäävä luistelija) pyrkii luistelemaan rikkeettä vastajoukkueen pelaajien muodostaman ”pakan” ohi ja tässä onnistuessaan kerryttää joukkueensa pistesaldoa. Vastapuoli pyrkii estämään jammeria etenemästä pakan läpi.

Roller derbyn syntyhistoriassa näkyvät vahvat performatiivisen feminismin ja punk-henkisen tee se itse -kulttuurin vaikutteet. Vastaan asettuvan ja karnevalistisen luonteensa vuoksi roller derby on luokiteltavissa elämäntapa- tai vaihtoehtolajeiksi kutsuttujen urheilumuotojen joukkoon.³ Näitä leimaavat esimerkiksi liikuntatilojen määrityksissä, nationalismin karttamisessa ja kilpailemiseen varauksellisesti suhtautumisessa esiin tulevat vaihtoehtokäytännöt, urheiluseurajärjestelmästä ulosjättäytymisen periaatteet sekä ambivalentti suhde kaupallisuuteen – samoin kuin urheilumaailman muiden institutionaalisten toimintakenttien kriittinen vieroksunta. Roller derbyn anarkismi asettuu kuitenkin monessa suhteessa myös muiden elämäntapalajien vastarintaa vastaan: lajin arvoperiaatteissa ajan kuluessa tapahtuneet nopeat muutokset viittaavat lajitoimijoiden parissa levinneisiin näkemyksiin, joiden mukaan voidakseen muuttaa urheilun normatiivisia sopimuksia on mentävä järjestelmän sisään ja nakerrettava sen järjestyksiä sieltä käsin.

Vasta- ja myötäkarvaan: tarkasteltavana ideologinen ja välineellinen kapinointi

Kiinnostuksemme roller derbyyn yhtenä urheilumaailman kollektiivisen vastarinnan muotona heräsi alun perin tutkimushankkeessamme liikunnan muuttuvista merkityksistä ja muodoista (LIMU 2012–2015),

³ Esim. Harinen ym. 2006; Harinen ym. 2015; Itkonen 1996; Rinehart 2000; Wheaton 2004.

jossa tarkastelun kohteina olivat muun muassa sellaiset vaihtoehtoliikunnan muodot kuin skeittaus, parkour, longboarding, bleidaus ja roller derby.⁴ Tekemissämme analyysissä roller derby tuntui aina jollakin tavalla rikkovan muista vaihtoehtoliikuntalajeista rakennettavaa yleistä kuvaa. Kun lähes koko muu tutkimamme vaihtoehtoliikuntatodellisuus lopulta osoittautui hyvin maskuliiniseksi ja nuorten miesten hallitsemaksi, roller derby ”sotki” tätä yleistystä tuomalla esiin naiset aktiivisina lajin tekijöinä.⁵ Roller derbyyn harrastamiseen vaadittavat erityiset sisäradat haastoivat puolestaan havaintomme siitä, kuinka vaihtoehtoliikuntaa usein määrittää miltei minkä tahansa julkisen kaupunkitilan merkitseminen liikunta-alustaksi.⁶ Kokoavaa tulkin-
taamme elämäntapaurheilijoiden kielteisestä suhtautumisesta kilpailemiseen ja kilpailemisen sarjoittamiseen divisiooneineen, liigoineen ja juniorisarjoineen riitauttivat puolestaan havainnot roller derby -toimijoiden selkeästä pyrkimyksestä päästä osaksi sitä laajempaa pelikenttää, jolla institutionaalisen urheilun pääomista kamppaillaan⁷ – eli pyrkimykset tulla tunnustetuksi ”vakavasti otettavana” urheilulajina. Muiden vaihtoehtolajien tavoin roller derby kyllä artikuloi avoimesti perinteistä urheiluideologiaa vastaan, mutta se näytti asettuvan vastarintaan myös suhteessa moniin muihin vastarinta- ja vaihtoehtolajeihin.

Tarkastelemme roller derby -kapinan ulottuvuuksia tietoisena mutta osin huomaamattomana ujuttautumisena asemiin ja paikkoihin, joissa urheilun olemusta määritellään. Roller derbyyn ”uimisen” urheilujärjestelmämme institutionaaliin muotoihin ja niiden aktiiviseksi osapuoleksi voi nähdä yhtäältä tietynlaisena järjestelmän ehdoille antautumisena, mutta toisaalta myös James C. Scottin⁸ määrittelemänä vastarinnan strategisena, alapoliittisena ulottuvuutena. Scott erottelee vastarinnan muodot välineelliseen ja symboliseen ulottuvuuteen. Vastarinnan välineellinen merkitys kiinnittyy siihen ilmiöön, että vastaan toimimisella haetaan etua itselle ja omille pyrkimyksille. Vastarinnan symbolisella ulottuvuudella puolestaan ilmaistaan kokemus siitä, että

⁴ Esim. Harinen ym. 2015; Rannikko ym. 2014.

⁵ Rannikko 2016; 2018.

⁶ Rannikko ym. 2016.

⁷ Aarresola 2016; Rannikko 2018.

⁸ Scott 1989.

se järjestelmä, jota vastaan asetutaan, on epäreilu. Derbyn vastarinnan instrumentaalinen sisältö muodostuu siitä, että tunkeudutaan, toimitaan ja hankitaan konkreettista toimintatilaa osana vastarinnan kohteena olevaa järjestelmää, niin että päästään itselle ja lajille edullisiin asemiin – saavutetaan tunnustettu asema ”oikeana” urheilulajina ja ”oikeina” urheilijoina. Vastustamisen symbolinen tai ideologinen taso aktualisoituu puolestaan silloin, kun pyritään vaivihkaa muuttamaan kyseisen toimintajärjestelmän arvopohjaa ja normijärjestelmää.⁹

Scottin esittelemä jako instrumentaaliseen ja symboliseen vastarinnan tasoon on analyttinen ja metodologinen, ja erilaisissa vastarinnan strategioissa ne menevät sisäkkäin. Tässä luvussa noudatamme samaa analyttistä logiikkaa katsomalla, miten roller derbyn vastarinnan symbolinen, ideologinen ulottuvuus tehdään näkyväksi erilaisina kaksinaapaisen sukupuolen ja suorituskykyisen urheilijakehon karnevalistiskriittisinä esityksinä. Tarkastelemme myös, miten instrumentaaliselä tasolla roller derbyä kannatellut ja kannatteleva vastarinta näkyy ajan kuluessa käytyä päämäärätietoisena kamppailuna tulla hyväksytyksi osana kansallisen urheilutoiminnan muodollisia järjestyksiä, silti lajin alkuperäistä antagonistista ja alapoliittista¹⁰ luonnetta kadottamatta.

Roller derbyn alakulttuuriset ja -poliittiset esiintulemiset vaikuttavat ensikatsomalta värikkäiltä ja äänekkäiltä, mutta suhteessa liikunta maailman instituutioiden liikuntapoliittiseen arvovaltaan sen esiintuloissa voi tulkita olevan piirteitä vähävaltaisten pienistä ja satunnaisilta vaikuttavista tavoista tehdä vastaan. Tällaisen vastarinnan muutosvoimaa on vaikea ennustaa: roller derby tuskin onnistuu muuttamaan urheilun toimintakenttien valtasuhteita ja vallalla olevia määrittelytapoja. Scott¹¹ kuitenkin uskoo, että joskus, poliittisen ilmaston mahdollistaessa sen, marginaaleissa elävästä hiljaisestakin vastarinnasta voi tulla yleistä, massiivista ja avointa. Hiljaisen, kapeasti paikantuneen vastarinnan yksi idea onkin siinä, että se hakee ja testaa, ikään kuin tunnustele, mitä milloinkin on mahdollista tuoda esille ja muutoksen

⁹ Mt.

¹⁰ Käsitteestä esim. Beck 1995.

¹¹ Scott 1989.

iduksi.¹² Vasta tulevaisuudessa tiedetään varmasti, syntyykö tällaisista iduista todellisia ja haluttuja muutoksia.

Edellä kuvatut käsitteelliset ja empiiriset lähtökohdat ovat kiteytäneet tutkimustehtäväämme: analysoimme Scottin¹³ määrittelemien vastarinnan ”kerrostumien” toisiinsa kietoutumista niissä tavoissa, joissa roller derbyä ensinnäkin määritellään sisältäpäin ja tehdään näkyväksi sekä lajin pariin pyrkiville että ”suurelle yleisölle” ja toiseksi viedään vähitellen mutta määrätietoisesti osaksi sitä järjestelmää, jonka ideologiaa vastaan se on eksplisiittisesti asettunut. Yhdessä tämän luvun pääaineistona toimivan *Karu*-nimisen roller derby -lehden artikkelissa lajia kutsutaan hieman itseironiseen sävyyn ”urheilun vallankumoukseksi”. Tarkastelumme lopussa pohdimmekin, millaiseksi roller derbyyn vallankumouspotentiaalin voi tulkita, kun sitä tarkastellaan institutionaalsiin raameihin asettuvan liikuntaseuratoiminnan näkökulmista.

Karua mutta ei korutonta: Vastarinnan luentaa tutkimusaineistoista

Analyysimme pääaineistona toimii media-aineisto, joka koostuu derbyharrastajien julkaisemasta verkkomateriaalista. Keskeisin näistä sekä analyysimme aineistona että lajinsisäiseltä painoarvoltaan on *Karu*-niminen verkkolehti. *Karu* on roller derbyyn pelaajien vapaaehtoisvoimin tekemä lehti, jonka jutut käsittelevät roller derbyyn maailmaa eri näkökulmista. *Karu*-lehti on perustettu vuonna 2011, jolloin roller derbyn asema Suomessa alkoi vakiintua ja lajin keskeiset, joskin vielä epämuodolliset, instituutiot alkoivat saada muotonsa. Kyseisen lehden voikin nähdä osana roller derbyyn asteittaista ja vähitellen muodollistuvaa institutionaalistumiskehitystä. Kaksi kertaa vuodessa ilmestyvä lehti koostaa yhteen roller derby -kentän keskeiset kuulumiset, meneillään olevat muutokset ja muun muassa tiedon olemassa olevista derbyliigoista. Lehden artikkelit keskittyvät kansalliseen kontekstiin, mutta mukana on aina myös kansainväliseen derbyskeneen liittyvää kirjoittelua.

---

¹² Mt.

¹³ Scott 1989.

Vaihtoehtoliikunnan kentillä internetiä ja sosiaalista mediaa käytetään laajasti alakulttuuristen arvostusten, lajitapahtumatietojen sekä lajien ”mainonnan” ja merkityksellistämisen välittämiseen.¹⁴ Välitettäessä alakulttuuritietoutta, joka koskee yhteisiä päämääriä sekä näkemyksiä reilueudesta ja oikeuksista, sen mahdollisesti sisältämästä vastarinnasta tulee kollektiivista ja yhteiseen voimaan uskova. Tällöin toiminta alkaa luoda omaa sisäistä logiikkaansa ja pyrkii näkyvyyteen, jolloin vastarinta on myös seurauksiltaan kollektiivista ja poliittista. Vastarinnan alakulttuurinen logiikka periytyy, kun se opetetaan kollektiivin uusille jäsenille.¹⁵ Vaihtoehtoliikuntakenttien sosiaalisista väljyyksistä huolimatta¹⁶ myös näillä kentillä kunkin lajikulttuurin parissa tunnustettu ja uskottava toimija voi olla vain se, jolla on riittävä määrä alakulttuuriseksi pääomaksi¹⁷ katsottua osaamista ja habitusta: tietoa lajin historiasta, sanastosta, pelin säännöistä, pukeutumisesta, keskeisistä ristiriidoista, pelituloksista ja niin edelleen. Roller derbyn tapauksessa alakulttuurisen pääoman kehittymiseen tarvittavat ainekset välittyvät laajimmin mediassa jaettavan informaation – tässä erityisesti *Karu*-lehden – kautta. *Karu* alakulttuurin omana DIY/DIT-mediana (*do it yourself/ do it together*) on olennaisesti mukana tuottamassa derbyä: määrittelemässä, mitä suomalainen derby on ja mitä se voi tai saa olla eli toisin sanoen määrittelemässä, mistä lajikulttuurinen pääoma syntyy.¹⁸ *Karun* jutuissa kirjoitetaan lajihistoriasta, ajankohtaisista kysymyksistä ja pukeutumisesta sekä pohditaan, keitä me olemme, mihin menemme, kuinka meitä määritellään ulkoapäin, missä voimme antaa periksi, miksi ja millä ehdoin. Siinä julkaistuissa teksteissä on tavallaan kyse jatkuvasti käynnissä olevasta lajin dialogisesta ja kollektiivisesta itsemäärittelyprosessista. Vastarinnan julkituomisen areenana *Karu*-lehti on kuitenkin hiljainen ja marginaalissa: sen lukijakunta koostuu lähinnä derbypelaajista.

Media-aineistomme analyysia kehystävät viitteenomaisesti sosiaalisessa mediassa julkaistut lajivideot, vuonna 2012 kokoamamme verk-

¹⁴ Harinen & Torvinen 2015.

¹⁵ Scott 1989.

¹⁶ Esim. Rannikko ym. 2014.

¹⁷ Muggleton 2000.

¹⁸ Mt.

kokyselyaineisto (145 roller derby -harrastajaa) sekä vuosina 2013–2014 tuotettu etnografinen havainnointi- ja haastatteluaineisto (haastatteluja 6), joita koottaessa roller derbyyn ja sen harrastajiin tutustuttiin seuraamalla otteluita ja harjoituksia, keskustelemalla pelaajien kanssa ja kokeilemalla lajia open skate -tilaisuuksissa. Näiden aineistojen aiempi analyysi on antanut meille perustietoa lajista, sen vastarintaideologias- ta ja karnevalistisesta olemuksesta.¹⁹ Nämä aineistot myös raamittivat *Karu*-aineiston luentaamme mahdollistamalla siitä nostettujen havain- tojen asettamisen laajempaan suomalaisen roller derbyn kontekstiin ja roller derbyn historialliseen kehykseen. Toisinaan havainnot asettuivat myös viitteelliseen dialogiin esimerkiksi aiemman tutkimuksemme kenttäjaksojen aikana havaitun kanssa. Havaitimme, että media-ai- neistossa ja tekemissämme haastatteluissa sekä keräämissämme verk- kokyselyvastauksissa oli esillä hyvin samanlaisia keskusteluja, mikä osaltaan kertoo tutkimamme kentän kollektiivisesti jakamista määrit- telyistä ja niiden sanoittamisesta.

Olemme seuloneet ensisijaisesta materiaalistamme vastarintail- mauksiksi tulkitsemamme ilmaukset (sanat ja ajatuskokonaisuudet), minkä jälkeen olemme rakentaneet analyysimme temaattisen juonen järjestämällä nämä ilmaukset niiden ensisijaisten kohteiden (sukupuol- listereotyyppikritiikki ja ruumiillisen kyvykkyyden haastaminen) pe- rusteella. Käsitteellisemmät tulkintavälineet, muu tutkimus ja aiempi tietämyksemme aiheesta on kutsuttu mukaan vasta tämän jälkeen vuo- ropuheluun temaattisten tulkintojemme kanssa.²⁰ Huomionarvoista on, että roller derbyn tapauksessa – ja ylipäänsä urheilua analysoitaessa – sukupuolisuuden ja ruumiillisuuden (tai niiden kritiikin) toisistaan erottaminen on tehtävissä korkeintaan analyttisesti, jos sittenkään, koska urheilun perinteissä ne kietoutuvat toisiinsa saumattomasti. Koska analyysimme juonirakenne kytkeytyy myös roller derbyn vasta- rinnan instrumentaalisen ulottuvuuden vähittäiseen kehkeytymiseen, aloitamme analyysin kirjoittamalla auki derbyn lajihistoriaa katsoen sitä asteittaista prosessia, jossa derby on pyrkinyt ja päässyt sisään lii- kuntamaailman perinteisiin instituutioihin.

¹⁹ Esim. Rannikko 2016; Rannikko ym. 2014.

²⁰ Koski 2011.

Tulevaisuuden urheilulaji: roller derbyn järjestäytyminen

*Hyvä asia derbyssä onkin ehkä juuri se, että laji on niin nuori ja pääosin harrastajien ehdoilla kehittyvä, joten me voimme luoda juuri sellaisen ilmapiirin kuin haluamme eikä meidän tarvitse tehdä urheilua samalla tavalla kuin muut, jos emme sitä halua.*²¹

Karu-lehden sivuilta on luettavissa roller derbyn vakiintumisen historia. Lehden ensimmäisissä numeroissa katsotaan taaksepäin lajin alkuvuosiin Suomessa ja luodaan sen syntytarinaa. Suomalaisen derbyn alkuvaiheiden kuvauksissa näkyy selvä ja jaettu tietoisuus siitä, että sen ytimessä on ajatus alakulttuurisesta pesäerosta suhteessa perinteisen urheilukulttuurin instituutioihin, rakenteisiin ja rutiineihin. Yksi keskeinen tätä uutta lajia luonnehtiva ja kategorisoiva järjestys oli yhteydessä toimijuuteen ja institutionaalisiin hierarkioihin, esimerkiksi kilpaurheiluun kiinnittyviin valmentaja–valmennettava-suhteisiin. Derbyssä lähdettiin haastamaan näitä perinteisiä hierarkioita korostamalla sen vastarinnan keskeisiä symbolisia ja käytännöllisiä elementtejä: DIY (*do it yourself*)- ja DIT (*do it together*)-ideologioita.

Roller derbyn ”nuoruusvuosina” sen harrastajien keskuudessa pelaajien, valmentajien, tuomareiden ja toimitsijoiden roolit sekoittuivat ja toimijat olivat lähellä toisiaan. Alussa valmentajiksi valikoituvat kuitenkin kokeneimmat luistelijat ja eri paikkakuntien harrastajat tukivat toisiaan kiertävien valmentajien vierailuilla. Lajilla kuvattiin olevan taipumus ”ahmaista ihminen luistimiseen päivineen”²². Harrastuksen kuvauksissa ei korostettu kuria ja järjestystä vaan ”ihoilta höyryävää yhteishenkeä”²³ samoin kuin derbypelaajien vahvuutta, yritteliäisyyttä ja aikaansaavuutta. Harrastajien välistä, koko maan ja maailman kattavaa solidaarisuutta korostettiin mentaliteettina, joka erottaa roller derbyn perinteisestä joukkueurheilukulttuurista. Ennen lajin nykyistä järjestäytymisastetta solidaarisuuden, yhteishengen ja yhteistyön katsottiin toimivan valmiiden instituutioiden ja rakenteiden korvaajina ja lajin olemassaolon ehtona. Vastarintatematiikassa olennaista on, että derby-

²¹ Karu 2/14, 36.

²² Karu 2/13, 31.

²³ Karu 1/12, 20.

harrastajien tavoitteet eivät rajautuneet vain omaan lajiyhteisöön, vaan pyrkimyksenä olivat – ja ovat jossakin määrin edelleen – myös kilpaurheilun mallien murtaminen ja muutoshenkinen ”tulevaisuuden urheiluseuran” ideaalin luominen.

*On vakuutettava lajiliittopamput siitä, että myös aikuisten naisten laji voi olla vakavasti otettavaa kilpaurheilua. – – Haluamme olla muutakin kuin pelkkä urheiluseura. KRR on tulevaisuuden urheiluseura.*²⁴

Suomalaisessa roller derbyssä ei ole missään vaiheessa ollut kysymys löysästä hengailukulttuurista: alusta pitäen siihen on ollut sisäänkirjoitetuna päämäärätietoinen eteneminen kohti tunnustetuksi ”urheiluksi” tulemistä. Lajin omien instituutioiden luominen on nähty toiminnan keskeisenä tavoitteena ja kehittymispolkuna. Derbyn järjestäytyminen onkin ollut *Karu*-lehdessä toistuva ja keskeinen keskustelunaihe. Konkreettisten resurssien ja harrastusolosuhteiden parantaminen on ollut yksi tätä keskustelua eteenpäin kuljettanut juoni. Järjestäytyminen on nähty keinona vaikuttaa joihinkin tärkeisiin käytännön kysymyksiin, kuten kamppailuihin liikuntatiloista sekä vakuutusten hinnoittelun. Kollektiivinen pyrkimys lajin resurssien vahvistamiseen näkyy esimerkiksi keskustelussa toimitsijoiden kulukorvauksista ja ylimääräisen työn vähentämisestä:

*Nyt käsiä pystyyn, joka ottaisi DIY-kirjainyhdistelmän rinnalle toiset kolme kirjainta: WPA, “without paying anything”. Kuka haluaisi vaikkapa yritysmaailmasta tai julkiselta sektorilta rahoitusta, joka mahdollistaisi kaiken sellaisen ulkoistamisen, mikä vie aikaa ja energiaa pois treenaukselta ja pelaamiselta?*²⁵

Toinen roller derbyn järjestäytymisen tavoite on liittynyt kilpailuun. Järjestörakenteita on tarvittu ensin oman vuonna 2012 alkaneen derbyn SM-liigan onnistumiseksi ja sittemmin kansainvälisten kilpailumahdollisuuksien parantamiseksi derbyn kansainväliseen kattojärjestöön vaikuttamalla. Kolmantena on haluttu parantaa roller derbyn asemaa yhteiskunnallisessa keskustelussa. Alkuvuosien *Karun* kirjoituksissa ja haastatteluissa korostuu halu derbyn näkyvyyden pa-

²⁴ Karu 1/12, 21.

²⁵ Karu 2/11, 29.

rantamiseen, mutta myöhemmissä numeroissa alkaa toistua käsite ”uskottavuus”. Derbystä on haluttu luoda uskottava, oikea urheilulaji, ja sen on haluttu saavuttavan ”*tukevamman paikan urheilumaailman* [maskuliinisessa²⁶] *keskiössä*”²⁷. Näistä lehtikirjoituksista esiin tulevista tavoitteenasetteluista on tulkittavissa tietoinen pyrkimys yhtäältä urheilun valta- ja resurssikamppailuun osallistumiseen ja toisaalta derbyn oman kilpaurheilullisen profiilin vahvistamiseen, mikä samalla antaa mahdollisuuden urheilun järjestysten ja kategorioiden laventamiseen ja härnäämiseen.²⁸

Vuosien varrella suomalainen roller derby on järjestäytynyt ja vahvistanut instituutioitaan. Lajin kasvu ja kilpailullisen orientaation voimistuminen ovat tuoneet mukanaan seurojen ja toimijaroolien eriytymistä. Esimerkiksi kansainväliseen kilpailuun osallistuminen ja siinä menestyminen ovat rikkoneet seurojen tavoitteiden ja toimintatapojen yhteisyyttä. Alkuvaiheen solidaarisista yhteistyörakenteista on edetty tilanteeseen, jossa menestyvän seuran kannattaa kansainvälisillä kentillä pärjätäkseen valita ottelunsa ranking-järjestelmän kannalta edullisella tavalla. Valmentajaroolin kehittyminen näkyy yhtäältä kasvavana asiantuntijapuheena, toisaalta liikunnallisen elämäntavan ja urheilujuuden rakentamisen diskursiivisina korostamisina. Tästä lajihistorian kuluessa tapahtuneesta muutoksesta ollaan lajin parissa varsin tietoisia, mikä myös näkyy *Karu*-lehdessä esiintyvissä periaatteellisia käännoksiä perustelemissa selonteoissa:

*Koko laji alkoi täysin epäurheilullisista lähtökohdista ja vaila rakennetta urheilijaksi muokkautumiseen. Tämä on niin monella tapaa hienoa: derby voimauttaa aikuisia liikkumaan ja valitsemaan terveellisen elämäntavan. Ihmiset ottavat huomattaen riskejä, joita he eivät normaalielämässä ikinä ottaisi, ja ympäröivä yhteisö sekä kova työ kasvattavat kakaroista aikuisia.*²⁹

Lajin urheiluksi muuttumisen myötä *Karun* kirjoituksissa on alettu käsitellä valmentajien kouluttautumista, työnjakoa, urheilupsykologiaa ja fyysisiä harjoituksia. Yhä useammin korostetaan sellaisia valtavirran

²⁶ Kirjoittajien lisäys.

²⁷ *Karu* 1/13, 11.

²⁸ Rannikko 2018.

²⁹ Yhdysvaltalaisen maajoukkuepelaajan haastattelu, *Karu* 1/14, 19–20.

urheilukirjoittelusta tuttuja käsitteitä kuin sitoutumista, nöyryyttä tai pelaajien valmennettavuutta.³⁰ Parilla paikkakunnalla käynnistyneen junioritoiminnan odotetaan nostavan derbyn urheilullista taitotasoa myös tulevaisuudessa. Yksi seuroista on julistanut tavoitteekseen olla kotikaupunkinsa tunnetuin ja menestynein urheiluseura.³¹ Roller derbyn suomalainen lajiliitto on vakiintunut: SM-liiga toimii säännöllisesti, ja laji on päässyt liikuntajärjestöjen valtionavustusten piiriin.

*Toiminta avustussumman käyttämiseksi oli käynnistettävä heti, joten hallituksessa pyrittiinkin järjestäytymään uudestaan ja jakamaan työtehtäviä hallituksen alaisille työryhmille, joista aktiivisimpina mainittakoon tässä Suomi Cup-työryhmä, maajoukkue-toiminta, junioritoiminta ja Luistelu-liiton valiokunta.*³²

Vuonna 2017 roller derbyä nähtiin ensimmäistä kertaa suorana lähetksenä tv:n pääkanavilla. Samaan aikaan lajiin aiemmin selvästi kuulunut pelaajien humorististen tai provokatoristen derby-nimien käyttö on alkanut väistyä ja karnevalistinen pukeutuminen kadota lähes kokonaan. Myös miehet ovat päässeet pelaamaan ennen täysin naisille suunnattua lajia, kun ensimmäiset miesten derby- eli merby-joukkueet on perustettu.

Karu-lehden vuosikerrat kuvaavat kehityskaarta, jossa roller derby askel askeleelta muuntautuu, ujuttautuu ja kamppailee itsensä osaksi kansallisen urheilujärjestelmämme kategorioita ja rakenteita. Prosessi on yhä kesken, mutta se etenee. Muutoksen yksi työväline, mutta samalla myös sen seuraus, on derbystä käytetyn kielen ja derbyn oman lajikulttuurin liikkuminen lähemmäksi perinteistä urheilukulttuuria. Kehityskulun voi tulkita hankkeeksi, jolla derbytoimijat edistävät instrumentaalisia muutostavoitteitaan. Teksteissä näkyy viitteitä myös siitä, että osa derbyn muutosvoimasta tunnistetaan myös lajin ulkopuolella. Valtakunnallisia liikuntajärjestötoimijoita haastattelevassa jutussa derbyä kuvataan 2010-luvun salibandyksi ja arvellaan, että derbyllä voisi olla annettavaa niille, jotka kaipaavat liikunnalta ”jotain enemmän”.

³⁰ Karu 2/13, 37.

³¹ Karu 1/13, 27.

³² Karu 2/15, 9.

*Derby on harrastajineen herättänyt mielenkiintoa myös muissa urheilujärjestön toimijoissa. Juttu saattaakin mennä niin päin, että se onkin derby, jolla on annettavaa – koko suomalaiselle urheilukentälle.*³³

Paradoksaalisesti tämä roller derbyn uusi tavoitteellisuus kuitenkin ”syö” alakulttuurista tilaa lajin syntyvuosien sisään artikuloitulta toisin tekemisen ideologialta. *Karu*-lehden myöhemmissä artikkeleissa käsitelläänkin toistuvasti tätä periaatteellista dilemmaa: instituutioiden ja urheilullisuuskehityksen tarpeellisuus tunnustetaan, mutta samalla alleviivataan myös lajin poliittisten, emansipatoristen ja feminististen lähtökotien tärkeyttä. Seuran puheenjohtaja kirjoittaa vuonna 2015:

*Tutkimus osoittaa, että harrastajat Suomessa haluavat kehittää roller derbyn imagoa urheilullisempaan suuntaan. Kehitys ei kuitenkaan saisi hävittää lajin tunnusomaisia piirteitä: erilaisuuden kunnioittamista, heikompien tukemista, yhteisöllisyyttä ja hauskaa tee-se-itse-henkeä.*³⁴

Roller derbyn kehityskulku karnevalistisesta vastarinnasta ”vakavaksi” urheilulajiksi näkyy *Karu*-lehden viestinnän sisällöissä, näkökulmien perusteluissa ja niiden nostattamissa neuvotteluissa lajikulttuurista. Instrumentaalinen ujuttautuminen on hiljaisesti vakiinnuttanut maamme urheilukentille aikuisten naisten omaehtoisuuteen nojaavan lajin. Derbyn vastarinnan painoarvo riippuu kuitenkin lopulta sen symbolisista merkityksistä ja sen urheilukulttuuriin raivaaman tilan luonteesta. Seuraavaksi katsomme tarkemmin derby-kulttuurin symbolisen vastarinnan sisältöihin siinä edelleen käytävien sukupuoleen ja kehoon liittyvien kamppailujen näkökulmasta.

Karunkaunis sukupuolen parodia

”En voi tapella, koska olen nainen. En voi aloittaa urheiluharrastusta, koska en ole koskaan urheillut. En voi ajaa päättäni kaljuksi, koska olen lakimies. En voi kirjoittaa roller derby-lehteen, koska en ole toimittaja ja koska en tiedä vielä kaik-

³³ Karu 1/13, 14.

³⁴ Karu 1/15, 9.

kea lajista.” Vaikka haluan. Kun huomaamme, että olemme asettaneet itse itsemme niin ahtaaseen tilaan, että sen sisällä on vaikeaa liikkua, on joskus ainoa vaihtoehto kapinoida sitä normien byrokratiaa vastaan, mistä olemme vankilamme rakentaneet. Me nousimme kapinaan yhdessä.³⁵

Yllä oleva lainaus on katkelma *Karu*-lehden ensimmäisen numeron pääkirjoituksesta. Pääkirjoituksessa määritellään roller derbyn paikka suomalaisten liikunta- ja urheiluharrastusten kentässä: alkuaikojen derby kapinoi niitä odotuksia ja raameja vastaan, jotka rajaavat liikuntaharrastuksiin tai ”urheilijoiksi” hyväksytyiksi tulemisen vain harvoille. Derbyn kapina haki liikunnallista toimintatilaa myös niille, joilla ei ollut tarvittavaa urheilullista pääomaa (oikeaa kokemusta, fyysisesti kyvykästä kehoa tai lajitietoutta), jonka avulla pääsisi sekä tekemään lajia että osallistumaan liikunnan kentän määrittelykamppailuihin siitä, mikä on ”oikea” tapa tehdä mitään lajia.³⁶ Se tunnisti myös liikuntalajien sisäänpääsyesteiden sukupuolittuneisuuden³⁷, ja nais-etuliite liikuntalajien yhteydessä onkin ollut monen *Karun* artikkelin kriittisenä teemana. Kun roller derbyä tarkastelee alakulttuurina, ensisijaisesti sen symbolinen vastarinta on kohdistunut miehiseksi määriteltyn urheilumaailmaan:

Roller derby ponnistaa täysin erilaisista lähtökohdista kuin miesten jalkapallo ja jääkiekko: onhan yksi nykyderbyn kulmakivistä miehisen urheilumaailman kyseenalaistaminen.³⁸

Sukupuolen merkitys on roller derbyn vastarinnassa ollut erityinen ja siitä on oltu hyvin tietoisia, kuten edellinen aineistolainaus osoittaa. Nykymuotoisessa derbyssä on lähtökohtaisesti kyse naisille suunnatus-
ta lajista, vaikka viimeksi kuluneina vuosina pelaaminen on tullut jos-
sakin määrin mahdolliseksi myös seka- ja miesten joukkueissa. Aiem-
min miehet toimivat pääosin vain tuomareina, valmentajina ja muissa
tukitehtävissä. Olennaista kuitenkin on, että derby ei ole ”pehmeämpi”
naisille tehty sovellus perinteisestä miesten lajista, vaan alun perin nais-

³⁵ Karu 1/11, 5.

³⁶ Vrt. Aarresola 2016.

³⁷ Rannikko 2016; 2018.

³⁸ Karu 1/17, 13.

ten omistama ja organisoima urheilulaji, jolle ei ole samannimistä vertailukohtaa miehisen urheilun maailmassa.³⁹

Roller derbyn korostamat vaihtoehtoiset feminiinisyydet ja maskuliinisuudet sekä niiden väliset rajankäynnit ovat tulleet näkyviksi erityisesti derbypelaajien kehollisissa habituksissa. Vaihtoehtoinen feminiinisyys ja maskuliinisuus ovat toimineet lajissa arvostuksen ja kunnioituksen tavoittelemisen välineinä ja perinteisten sukupuoliroolien odotukset täyttämättömien kehojen saaman stigman purkamis-menetelminä.⁴⁰ Maskuliinisuuksien ja feminiinisyksien sovinnaiten esitysten vastustaminen on korostunut erityisesti *Karu*-lehden alkuvuosien numeroissa, joiden kuvastossa näkyy meikkiä ja minihameita yhdistettyinä väkivaltaan, vauhtiin, vaaraan ja mustelmiin. Väkivallan ja feminiinisuuden epäsovinnaisten liitto näkyykin kenties ilmeisimmin lajin väkivaltaisuutta symboloivissa revityissä verkkosukkahousuissa.⁴¹ Roller derbyssä keskeiseksi ovat nousseet vallalla olevien sukupuoliroolien haastaminen, hierarkkisista sukupuolionormeista vapautuminen ja maskuliinisen ja feminiinisen urheilun raja-aitojen kaataminen.⁴² Vaikka kyse on naisten lajista, sukupuolen ilmaisun ja sukupuoli-identiteettien moninaisuuden korostaminen ovat aina olleet keskeinen osa derbykulttuuria. Derbyn queer-poliittisuus⁴³ näkyy pyrkimyksessä mahdollistaa miesten osallistuminen toimintaan myös pelaajina.

Roller derbyn naiseus esitetään analysoimassamme lehtiaineistossa edelleen erityisenä ja erityisyydessään emansipatorisena ja tilaa antavana. Siihen kuuluu perinteisesti maskuliinisina ja feminiinisinä pidettyjä elementtejä, joskin vuosien kuluessa maskuliinisuus on alkanut korostua feminiinisuuden kustannuksella. Tästä tietynlaisesta urheilumiehissyydelle antautumisesta huolimatta derby sallii yhä naisille sellaisia asioita, jotka muissa konteksteissa eivät ole toivottavia: sen kulttuuriin sisäänrakennettu vastarinta kannustaa naisia aggressioon, tilan ottamiseen ja sukupuolionormatiivisuuksista piittaamattomuuteen. Seuraava aineistoesimerkki kertoo siitä, kuinka muissa elämäntilanteissa it-

³⁹ Finley 2010.

⁴⁰ Finley 2010; Halberstam 1998; Rannikko 2018.

⁴¹ Strübel & Petrie 2016.

⁴² Finley 2010; Pavlidis 2013; Rannikko 2018.

⁴³ Queer-ajattelu haastaa kaksijakoisen ymmärryksen seksuaalisesta suuntautumisesta ja sukupuolisuudesta sekä heteronormatiivisuudesta.

sensä vääränlaiseksi tuntenut nainen löysi oman paikkansa roller derby-yhteisöstä:

Yritin koko kultaisen nuoruuteni kovasti sopia johonkin mystiseen naiseuden muottiin. Se oli helvetin vaikeaa. Tuntui, että olin aina jotenkin vääränlainen. Mutta lahtelaisen lähiön kusenhajuisen ostarin pihalla ei ollut paljoa tilaa pohdiskeluille. – – Sitten työkaverini pyysi mukaan roller derby-treeneihin. Pari päivää epäroityäni päätin kokeilla. Ja maailmani räjähti. Sain ympärilleni yhteisön, jossa oli ok olla kovaaäninen, oli ok ottaa tilaa. Oli ok olla hetero, homo, trans, queer tai mitä tahansa. Sai tehdä täysiiä, sai haluta voittaa, sai olla vahva ja aggressiivinen. Ensi kertaa tunsin, että sain ihan oikeasti olla juuri sitä mitä olen, sain rikkoa kaikki normit ja näyttää keskaria perään. Minulla oli oma paikka ja omat ihmiset, jotka olivat minun puolellani. – – Vasta ajan kanssa siitä on tullut meille tavoitteellista urheilua.⁴⁴

Vaikka roller derby tarjoaa monenlaisille naisille tilaa ”olla oma itsensä”, kuten usein kuulee sanottavan, sitä rakentavan kulttuurin jäsenen kohdistuu myös alakulttuurisia, vaihtoehtoisia normatiivisuuksia. Derbykulttuuriin kuuluvilta ja sen jäseneksi pyrkiviltä odotetaan ainakin yhdenvertaisuuteen perustuvan ideologisen maailmankuvan jakamista, tiettyä alakulttuurista pääomaa ja tietynlaista habitusta.⁴⁵ Paradoksaalisella tavalla nämä odotukset asettavat ehtoja lajikuttuurin autenttisiksi jäseniksi pyrkiville ja rajaavat epäsuorasti jäsenyysoikeuden tietyt (vaihto)ehdot täyttävälle. Roller derbyssä aggressiiviset, suuret, painavat ja lihaksikkaat naiset ovat muodostuneet alakulttuuriseksi normiksi⁴⁶, joka haastaa yleistä kulttuurista feminiinisen habituksen representaatiota. Koska derbypelaajan ideaali rakentuu edelleen olennaisilta osin hegemonisen naiseuden ja feminiinisuuden vastustamiselle, lajiyhteisöissä saatetaan helposti tulla tilanteeseen, jossa ”tyttömäiset tytöt”, heikot, ”liikaa valittavat” tai kovaa kontaktiurheilua arastelevat eivät enää ole tervetulleita. Tällöin derbyn vastarinta marginalisoi ja sulkee ulos tiettyjä naiseuksia toimien osittain omaa ideologiaansa vas-

⁴⁴ Karu 2/16, 5.

⁴⁵ Rannikko 2018.

⁴⁶ Strübel & Petrie 2016.

taan.⁴⁷ Vaikka roller derbyn vastarintanaisuus on karnevalistista, kiehtovaa ja jännittävää, maskuliinisessa aggressiivisuudessaan se voi olla myös kapeaa ja ulossulkevaa.

*Naiset täällä ovat niin kovaaäänisiä ja kaikin tavoin tilaavieviä, että tunnen oloni yhtä aikaa viehättyneeksi ja vastustavaksi: haluan suhtautua niihin hiukan varautuneesti, matkan päästä penseästi, mutten voi mitään sille, että olen lumoutunut. Haluaisin myös ajatella kuuluvani joukkoon, mutta tunnen olevani auttamattomasti yli-ikäinen, tylsän sovinnaisten ja älyltäni hidas, vuoden 2005 kartanovolvo hot rod -paratissa.*⁴⁸

Vaatteet ovat olleet keskeinen osa roller derbyn sukupuolen parodiaa ja performatiivisuutta, ja siksi niistä on käyty jatkuvaa keskustelua. Lajikehityksen myötä alkuaikojen minihameet ja revityt verkkosukkahousut ovat alkaneet kadota ja niiden tilalle on tullut perinteisiä urheiluvaatteita, joiden käyttöä perustellaan ennen kaikkea käytännöllisyydellä – mutta toisinaan myös urheilullisella uskottavuudella. Derbyvaatteiden yhtäältä korostettu feminiinisyys ja toisaalta queer⁴⁹ on yhä useammin korvattu naisten urheilumaskuliinisuudella. Muutos on kuitenkin kohdannut myös lajinsisäistä kritiikkiä tullen tulkituksi laji-ideologian rapautumiseksi ja vastarinnan kohteelle antautumiseksi:

*Miten media voi ottaa lajin tosissaan, jos emme ota sitä itsekkään vakavasti, vaan häpeillen piilotamme ne kuuluisat pitsihousumme ja bändipaitamme kaapin perälle. Pääsemmekö vaatteita vaihtamalla lopultakin urheilusivulle?*⁵⁰

Roller derbyssä on kuitenkin edelleen kyse ennen kaikkea miehisyyttä ja maskuliinisuutta korostavan ja miesten ehdoilla toimivan urheilumaailman kritiikistä. Sen feministinen vastarinta ei ole silti rajoittunut vain liikunta- ja urheilukulttuuriin odotuksiin, vaan se yltää myös laajempiin yhteiskunnallisiin kysymyksiin: eräs derbyseura on esimerkiksi tehnyt Amnestyn kanssa yhteisen kampanjan naisiin kohdistuvaa lähisuhdeväkivaltaa vastaan. Derbyn sukupuolijärjestystä kritisoivan vastarinnan esittämisen tavat ovat vuosien kuluessa muuttuneet kohti

⁴⁷ Finley 2010; Pavlidis & Fullagar 2012; Pavlidis 2013.

⁴⁸ Karu 1/11, 23.

⁴⁹ Ks. esim. Strübel & Petrie 2016.

⁵⁰ Karu 2/12, 29.

vähemmän karnevalistista performatiivisuutta. Vastarintaa kannattele-
va ironia säilyy kuitenkin yhä, ja miesurheilun kritiikki näkyy esimer-
kiksi seuraavassa luisteluliittoa käsittelevässä tekstinpätkässä. Teksti on
julkaistu sen jälkeen, kun roller derbyn hakemus liiton jäsenlajiksi oli
evätty.

*Liitto ei nähnyt, mitä radalla pyörivät, toisiaan tönivät ja
nilkkoja murtavat tytöt voisivat tuoda liitolle, jonka tehtävänä
on kasvattaa pojista olympiavoittajia jäällä.*⁵¹

Media-aineisto, joka korostuneesti keskittyy roller derbyn itsemääritte-
lyyn, on myös edelleen argumentaatiokeinojensa ilmaisulta ”epänaisel-
lista”. Lajihengen nostatusta tehdään vahvoin sanavalinnoin sekä tiukan
ja vaihtoehdottoman viestinnän keinoin. Sama vastarintalogiikka tulee
näkyväksi tavassa, jolla derbykulttuurissa ruokitaan urheilumaailmas-
sa ”epäurheilijamaiseksi käytökseksi” kutsuttua toimintaa (esimerkiksi
kiroilemista, tavaroiden paiskomista, paneelien lyömistä, tappelemista,
haistattelua tai päihteiden näyttoa ja käyttöä). Derbypelaajan alakult-
tuurisissa representaatioissa kiroillaan, kiivastutaan ja kannäilläänkin.

Sohvaperunoista urheilijoiksi? Kehoihanteet, kyvykkyys ja kapina

*Kaikenlaiset kehot ovat roller derbyssä yhtä arvokkaita. Per-
seen koolla tai ulkonäöllä ei ole merkitystä, tärkeintä on se,
miten kehoa käytetään radalla. Mutta ulottuuko koko yhteis-
kunnassamme vallitseva täydellisten kehojen ihannointi myös
roller derbyyn?*⁵²

*Karussa*⁵³ kirjoitetaan, että roller derby muuttaa suhdetta paitsi omaan
kehoon, myös ympäröivään maailmaan ylipäätään. Derbypelaajat, joita
olemme haastatelleet aiemmin, ovat puhuneet samasta asiasta: keskei-
nen osa lajia on haastaa ja parodioida sovinnaisia käsityksiä siitä, millai-
nen naisen ruumiin tulisi ihanteellisimmillaan olla. Derbykulttuurin
feminismiin ja queer-ideologiaan pohjaava kanta-aottavuus onkin usein

⁵¹ Karu 2/16, 11.

⁵² Karu 1/17, 5.

⁵³ Karu 1/12, 31.

ironista ja siten epäsuoraa.⁵⁴ Sukupuolen ohessa – tai siihen linkittyen – keho on roller derby -kulttuurissa keskeinen teema: jokaisessa *Karun* numerossa on jotain derbypelaajien kehoon liittyvää kirjoittelua, ja jopa yksi kokonainen numero on omistettu derbyn ruumiillisuuksien pohdinnalle.

Urheilun kulttuurisissa kuvastoissa keho ja sen suorituskyky limityivät olennaisesti sukupuolen kanssa. Kun *Karussa* kirjoitetaan kehosta, kommentoidaan lähes poikkeuksetta naisen tai naisoletetun kehoa. Läpi tarkasteltavan ajanjakson kehopuheen taustalta on luettavissa tietoisuus siitä, että yleensä naisen ruumis – sekä liikunnan ja urheilun maailmassa että laajemmin yhteiskunnassa – on miesten arvioivan katseen kohteena. Ulkonäkökeskeistä diskurssia haastetaankin roller derbyssä korostamalla, että tärkeää ei ole se, miltä keho näyttää. Derbypelissä ja -kulttuurissa olennaista on kehon toiminnallisuus: se, miten kehoa voi käyttää ja mihin se pystyy sekä myös se, miltä oma keho tuntuu.⁵⁵ Naisen kehoon ja sen kykyisyyteen on suhtauduttu roller derbyn vastarinnan symbolisella ja ideologisella tasolla⁵⁶ lempeästi, ja varsinkin lajikehityksen alkuvuosina kehojen moninaisuutta ja erilaisuutta kunnioitettiin, ironiaa unohtamatta.

*Roller derby tarjoaa valmiiksi sporttisten henkilöiden ohella myös monella tapaa erilaisuutta tai irrallisuutta kokeville kodin, jossa on turvallista olla ja harrastaa. Kunto kasvaa, tavoitteellisuutta ruokitaan, ymmärrys joukkueena toimimisesta kasvaa ja elämäntavat muuttuvat terveellisemmiksi huomaamatta.*⁵⁷

*Mutta onhan se niin, että vain lesbot ja miestä miellyttämään pyrkivät, seksuaalisuuttaan exhibitionistisesti toteuttavat pin up -objektit taklaavat. Muilta repeää todennäköisesti kohtu.*⁵⁸

Edelleen roller derbyn lajikulttuurissa jaettu ja sitä kannattelevia tunnuslauseita ovat esimerkiksi ”kehomme toimivat toistemme jatkeina” sekä ”vahvuudet ja heikkoudet täydentävät toisiaan”. Tässä ajattelussa

⁵⁴ Vrt. Scott 1989.

⁵⁵ Vrt. Strübel & Petrie 2016.

⁵⁶ Scott 1989.

⁵⁷ Karu 1/12, 14.

⁵⁸ Karu 2/14, 35.

näkyä erityisesti se, että derby on joukkuelaji, joka edellyttää joukkueelta moninaista kyvykkyyksien kirjoa.

Mua on koulukiussattu aina lukioon asti, pahiten juuri liikuntatunneilla, josta jäi ehdoton liikunnan pelko. Pelkäsin ihan kamalasti sitä hetkeä, kun piti muiden edessä vetää luistimet jalkaan ja lähteä kaatuilemaan kentälle, mutta heti kun tajusin, että nämä tyypithän ei naura minulle tai huutele ilkeyksiä, aloin pikkuhiljaa päästä eroon liikuntapelosta.⁵⁹

Karu-lehden uusimmissa numeroissa kehon tietynlaisen suorituskyvyn ihailu alkaa kuitenkin korostua yhä enenevässä määrin. ”Urheilijamainen” keho tunkeutuu teksteihin ilman sen suurempaa ironiaa, joskin vielä yleistä kulttuurista representaatiotaan moninaisempana. Derbyssä urheilijan kehoa määritellään edelleen jossakin määrin totutusta poikkeavilla tavoilla, vaikka esimerkiksi suorituskyykyiset lihakset ovatkin monissa kirjoituksissa jo esillä henkilökohtaisina tavoitteina ja ihailun kohteina. Isosta ja voimakkaasta kehosta voi derbyssä olla hyvinkin konkreettista hyötyä esimerkiksi blokkauksessa eli vastajoukkueen pisteentekijän etenemisen estämisessä.⁶⁰ Yhteiskunnassa vallitseva naisellisen hoikkuuden ideaali korvautuu derbymediassa vahvuuden ja terveyden ideaaleilla, jotka – tässä tapauksessa paradoksaalisesti – ovat tuttuja erityisesti urheilun maskuliinisesta määrittelymaailmasta.⁶¹ Lopulta näyttääkin siltä, että roller derbyn vastarinnan instrumentaalinen taso tarvitsee kehoa, joka kykenee urheilemaan odotetulla ja uskottavalla tavalla.

Suorituskyvyn ujuttautuessa osaksi Karun diskursiivisia lajimäärityksiä lehdessä katsotaan yhä, että kehoa pitää ”kuunnella”. Vuosien kuluessa lempeä suhtautuminen kehoon on kuitenkin alkanut rakoilla. Uusimmissa jutuissa kirjoitetaan kehojen ”räkkäyksestä” erilaisten kestävyysharjoitusten muodossa, oman kehon suorituskyvyn, jakamiseen ja ketteryytteen ollaan tyytymättömiä ja keholta vaaditaan enemmän, jotta syntyisi tuloksia. Tätä uutta painetta perustellaan yleensä joukkueen edulla tai menestyksellä: joukkuelaji edellyttää kaikilta joukkueen jäseniltä parhaansa yrittämistä silloin, kun kilpaillaan.

⁵⁹ Karu 1/16, 33.

⁶⁰ Strübel & Petrie 2016.

⁶¹ Eichberg 1987.

Vuoden 2014 alussa lehteen ilmestyi kaksi uutta vakiopalstaa, treeni-
vinkit ja ruokavinkit. Niiden teksteissä kerrotaan esimerkiksi, kuinka
treenata mäkijuoksua ja venytellä sekä kuinka saada ruoasta riittävästi
proteiinia. Urheilullisen pääoman kerryttämisen tärkeys ja sen arvo
derbyssä menestymisen ehtona tunnustetaan näin avoimesti. Juniori-
toimintaa sivuavassa jutussa pohditaan myös systemaattisen harjoitte-
lun mahdollistamaa tasonnousua: kymmenen vuotta lajia treenannut
luistelee paremmin kuin juuri sohvalta luistimille siirtynyt.⁶² Tämän
päämäärätietoisuutta korostavan määrittelymuutoksen voi tulkita
Scottin⁶³ termin derbykentän valmistautumiseksi vastarinnan konk-
reettiseen, instrumentaaliseen muotoon: on ryhdyttävä tunnistettaval-
la tavalla urheilijoiksi, että päästään mukaan.

Derbykulttuurissa urheilulliseen pääomaan kuuluu muutakin kuin
suorituskykyinen tai sellaiseksi kehitettävä keho: muun muassa peliä-
ly, taktikointitaito ja ryhmätyötaidot. Olennaista on myös asenne, jota
pitää omata valmiiksi, koska henkisen kovuuden ja intohimon avulla
on ainakin jossakin määrin mahdollista voittaa ruumiillinen rajoittu-
neisuus. Muistutuksenomaisesti mainitaan myös usein, että kaikkein
parhaiten menestyvät edelleen ne, jotka tuovat esiin nauttivansa lajista
ja sen tuomista haasteista.⁶⁴

*Aggressiivisuutta ei voi opettaa, sen täytyy tulla luonnostaan.
Luistelun voit opettaa, intohimoa et.*⁶⁵

Kehon vammat ovat olleet derbykeskusteluissa erityisellä sijalla lajin vä-
kivaltaisuuden ja siitä kumpuavan loukkaantumisriskin kautta. Mus-
telmia ihaillaan, mutta toisaalta loukkaantumiset ja rasitusvammat
määritellään osin amatöörien ongelmaksi, sillä heidän kehonsa suori-
tuskkyky ei ole riittävä eivätkä he aina osaa tai malta kuunnella kehoaan
ja kunnioittaa sen rajoja. Naisten kehot ja väkivalta on kuitenkin tuotu
derbyteksteissä yhteen tietoisina siitä, että kontaktilaji ja nainen eivät
valtavirtakuvastossa sovi yhteen ja että erityisesti naisten toisille tuo-
tetusta kivusta saama nautinto on siinä tabu. Toisaalta urheilullista us-
kottavuutta derbylle haetaan juuri kivun ja vammautumisriskin kautta,

⁶² Karu 2/15, 20.

⁶³ Scott 1989.

⁶⁴ Vrt. Pavlidis & Fullagar 2012.

⁶⁵ Karu 1/11, 16.

kun naisten halutaan ottavan urheilijan periksiantamattoman, pelottoman ja vahvan roolin.⁶⁶ Ruumiillisuusteemassa derbyretoriikka juhliikin myös väkivallalla, vaaralla ja loukkaantumisilla. Kipua ei kuulu voittaa, vaan sen näkyväksi tekemisen ja vammojen merkitsemän ruumiin kautta tullaan aktiivisiksi derbytoimijoiksi – ”derbytytöiksi”.⁶⁷ Kivun glorifiointi on tuttua esimerkiksi skeittauksen maailmasta, jonka analyysissä kivunsieto ja -ihannointi on kytketty erityisesti maskuliinisuuden performansseihin.⁶⁸ Roller derbyssä myös nainen saa – tai hänen tulee – olla miehekkäällä tavalla vaarallinen ja vahva.

Akkaa päälle! Vallankumous verkkosukkahousuista valmennusjärjestelmiin

Kaksinapainen sukupuolijärjestys ja (maskuliininen) ruumiillisuus kykyisyyssodotuksineen ovat lukuisissa urheilututkimuksissa⁶⁹ määrittyneet urheilun hierarkkista järjestelmää kannatteleviksi peruspilareiksi. Myös seulottaessa aineistoa, joka kertoo roller derbyn aukikirjatun kapinan kohteista, nämä ydinteemat osoittautuvat keskeisiksi maalitauluiksi. Sukupuolen urheilumaailmaa järjestävää voimaa roller derbyssä vastustetaan vaihtoehdoisen feminiinisyyden ja maskuliinisuuden keinoin sekä queeraamalla sukupuoliakoa erilaisin strategioin. Kehon kykyisyyssodotusten kritiikki puolestaan on roller derbyssä näkynyt ennen kaikkea tietoisena kykyisyyssajattelun haastamisena. Tämä ideologisen tason vastarinta-artikulaatio näkyy alkuaikojen roller derbyssä paitsi lajin aukikirjoitetuissa ja alakulttuurisen median välittämässä periaatteissa, myös sen harrastajien kilpaurheilijoita parodioivissa habituksissa. Shokeeraavat ja monitasoisia sukupuolisymboliikkaa kantavat pelaaja-asut, pelaajien rohkeat taiteilijanimet sekä ”epäurheilijamaiset sohvaperunarollerit” ovat tulkittavissa ideologisiksi kannanotoiksi: kilpaurheilun sukupuolen ja kykyjen mukaan rakentuvia hierarkkisia jär-

⁶⁶ Pavlidis & Fullagar 2015.

⁶⁷ Mt.

⁶⁸ Atencio 2009.

⁶⁹ Esim. Coad 2008; Bäckström 2013.

jestyksiä karnevalisoiviksi ulostuloiksi eli asioiksi, joista Scott⁷⁰ puhuu ”tietoisina väärinymmärryksinä”.

Roller derbyn alkuvuosien kapina perustui vahvasti siihen, että se haastoi paitsi kilpaurheilun hierarkkisoivia järjestyksiä, myös sen jatkuvasti kovenivia harjoittelukäytäntöjä, menestymispaineita, suorittamisodotuksia ja täsmälaskelmointeja. Urheilumaailman symboliset pääomavaatimukset⁷¹, niiden ylläpitämä loputon kilpailu sekä kokemus niiden synnyttämästä ulossulkevuudesta muodostivat sen ideologisen valtajärjestelmän, jota vasten alkuaikojen roller derby asettui avoimeen ja tietoiseen konfliktiin. Aluksi tyypillinen derbyura kulkikin baarijakkaralta tai kotisohvalta kilparadalle, jolla jokaiselle erilaisuuksista huolimatta oli oma paikkansa ja joka tarjosi turvallisen ja syrjinnästä vapaan ympäristön. Tässä mielessä erityisesti lajikehityksen ensimmäisten vuosien roller derbyä voi pitää artikuloituna toisinajattelijoiden alakulttuurina.⁷² Vuosien kuluessa lajista on kehkeytynyt kuitenkin aiempaa sovinmaisempi urheilumuoto, jonka alakulttuuriset ääriviivat ovat huokoistuneet niin, että kilpaurheilun kykyisyyden periaatteet on omaksuttu myös osaksi roller derbyn toimintakulttuuria.⁷³ Tämä ei kuitenkaan ole tapahtunut niin, etteikö siihen olisi lajin toimijoiden taholta kiinnitetty varuillaan olevaa huomiota.

Muutosta mahdollistaviin määrittelykamppailuihin pääsee joskus mukaan vain sisäpuolelta: pääsy murtamaan institutionaalistuneita järjestelmiä vaatii niiden institutionaalisten puitteiden omaksumista. Urheilussa tällaisia ovat esimerkiksi seurat, kyky- ja ikäsarjat, kilpailut ja vakuutukset. Vastarinnan tematiikassa roller derby on kiinnostava tapaus, koska se avaa mahdollisuuksia tarkastella avoimen, performatiivisen ja konfliktihakuisen kapinan vähittäistä muutosta kohti periksiantavampaa ja piiloisempaa, haastamansa järjestelmän sisään ujuttautuvaa ja systeemiä sisältä nakertamaan pyrkivää kamppailua. Scottin⁷⁴ kysymys siitä, miksi kamppailla näkyvästi, kun hiljaisemmilla keinoilla

---

⁷⁰ Scott 1989.

⁷¹ Aarresola 2016.

⁷² Scott 1989.

⁷³ Vrt. Aarresola 2016.

⁷⁴ Scott 1989.

voi päästä päämääriin ja minimoida riskit, on olennainen myös derbyn kontekstissa.

Vaikka roller derby on nyt päässyt sisään aiemmin ulkoapäin kritisoimaansa urheiluskeneen, sen artikuloitu vastarinta ei ole kadonnut kokonaan: esimerkiksi kaksijakoisen sukupuolijärjestyksen kritiikki ei ole sulanut pois lajikulttuurin ideologisista periaatteista. *Karun* sivuilla näkyvä vastarinta, joka on kohdentunut muutosvaatimuksena tiettyihin urheilumaailman vakiintuneisiin instituutioihin, on koko tarkasteluajanjakson ajan ollut lajin parissa toimiville jaettua, julkista ja näkyvää ja on sitä edelleen. Käytännössä se on kuitenkin myös hiljaista ja suurelta ”urheiluyleisöltä” piilossa. Institutionaalistuneen liikunnan sisäkehillä tuskin kukaan kokee roller derbyn ideologista vastarintaa kenttää ravistelevaksi uhaksi, vaikka *Karun* sivuilla uhataankin liikunnan vallankumouksella. Suunnitelmia urheilumaailman muuttamisesta tehdään ja julistetaan lehdessä, jota derbyskenen ulkopuoliset eivät juuri lue; ne eivät ole salaisia mutta näkyvät lähinnä derbykulttuurin piiriin kuuluville ja sinne pyrkiville. Kärjistäen tämän voi tulkita niin, että (nuorten) naisten tekemisillä ei urheilumaailmassa ole väliä, koska he ovat siellä ja sen maskuliinisissa määrittelyissä aina marginaalissa ja koska derbyn kaltaisissa tapauksissa juuri vastarinnan ohittaminen tekee siitä hiljaista. Scott⁷⁵ uskoo kuitenkin, että vaikka marginaaleista ponnistavan vastarinnan pienillä muodoilla ei ehkä saada aikaan välittömiä valtasuhteiden muutoksia, koska niiden yleinen poliittinen voima on pieni, niin silti niistä jää jotain ”jälkiä”, jotka nähdään oikeastaan vasta myöhemmin, historiallisissa tarkasteluissa.

Lukumme yhtenä pyrkimyksenä on ollut tarkastella alakulttuurista ”projektia”, jonka kehkeytyessä tietoinen vastaan asettuminen on osittain lieventynyt antaen tilaa institutionaalisille perinteille, joiden omaksumisen myötä roller derbystä on tullut järjestelmän hyväksymä urheilulaji sarjajoukkueineen, voittajineen, häviäjineen, vakuutusineen, turnauksineen, seuroineen ja rekisteröitymisineen. Alakulttuurinäkökulmasta kiinnostava kysymys on, johtaako vastarinnan oheneminen institutionaalistumisen ehdoissa lajinsisäiseen pirstoutumiseen ja tietyn ”old school” -ydinperiaatteen kannattajakunnan muotoutumi-

---

⁷⁵ Scott 1989.

seen, kuten esimerkiksi skeittareiden parissa näyttää käyneen.⁷⁶ Toden-
näköistä kuitenkin on, että niin kauan kuin derbyn pelaajien kokemus
epäoikeudenmukaisuudesta sekä lajin arvon ja aseman kieltämisestä
säilyy, alakulttuurin vastarinta jatkuu jossain muodossa. Urheilumaa-
ilman sanallistamisin derbyn viesti kiteytyy edelleen tähän: ”*Vapise,
Suomen urheilukenttä – me ollaan radal eka, radal vika*”⁷⁷.

---

⁷⁶ Chiu 2009; Harinen & Torvinen 2015; Rannikko ym. 2014.

⁷⁷ Karu 2/13, 11.

Lähteet

- Aarresola, Outi (2016) *Nuorten urheilupolut. Tutkimus kilpaurheiluun sosiaalistumisen normeista, pääomista ja toimijuudesta*. Studies in Sport, Physical Education and Health, 246. Jyväskylän yliopisto.
- Atencio, Matthew (2009) The distinction of risk: Urban skateboarding, street habitus and the construction of hierarchical gender relations. *Qualitative Research in Sport and Exercise* 1:1, 3–20.
- Beck, Ulrich (1995) Poliitiikan uudelleen keksiminen: kohti refleksiivisen modernin teoriaa. Teoksessa Ulrich Beck, Anthony Giddens & Scott Lash (toim.) *Nykyajan jäljillä. Refleksiivinen modernisaatio*. Tampere: Vastapaino, 11–82.
- Bäckström, Åsa (2013) Gender manoeuvring in Swedish skateboarding: Negotiations of femininities and the hierarchical gender structure. *Young* 21:1, 29–53.
- Chiu, Chihsin (2009) Contestation and conformity: Street and park skateboarding in New York City public space. *Space and Culture* 12:1, 25–42.
- Coad, David (2008) *Metrosexual: Gender, sexuality, and sports*. Albany: SUNY Press.
- Eichberg, Henning (1987) *Liikuntaa harjoittavat ruumiit*. Jyväskylä: Vastapaino.
- Finley, Nancy J. (2010) Skating femininity: Gender maneuvering in women's roller derby. *Journal of Contemporary Ethnography* 39:4, 359–387.
- Halberstam, Judith (1998) *Female masculinity*. Durham: Duke University Press.
- Harinen, Päivi, Itkonen, Hannu & Rautopuro, Juhani (2006) *Asfalttiprinssit. Tutkimus skeittareista*. Helsinki: Suomen Liikuntatieteellinen Seura.
- Harinen, Päivi & Torvinen, Pasi (2015) Virtuaalivertaisuus ja lajisosialisaatio: Internet vaihtoehtoliikuntaharrastukseen liittyvän tiedonjakamisen ja sosiaalisen oppimisen maailmana. Teoksessa Päivi Harinen, Veli Liikanen, Anni Rannikko & Pasi Torvinen (toim.) *Liikutukseen asti. Vaihtoehtoliikunta, nuoruus ja erottautumisen mieli*. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES, 48–55.
- Harinen, Päivi, Liikanen, Veli, Rannikko, Anni & Torvinen, Pasi (toim.) (2015) *Liikutukseen asti: Vaihtoehtoliikunta, nuoruus ja erottautumisen mieli*. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö LIKES.
- Itkonen, Hannu (1996) *Kenttien kutsu. Tutkimus liikuntakulttuurin muutoksesta*. Tampere: Gaudeamus.
- Koski, Leena (2011) Teksteistä teemoiksi. Dialoginen tematisointi. Teoksessa Anu Puusa & Pauli Juuti (toim.) *Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan*. Helsinki: Johtamistaidon opisto, JTO, 126–149.

- Muggleton, David (2000) *Inside subculture. The postmodern meaning of style*. Oxford: Berg.
- Pavlidis, Adele (2013) Writing resistance in roller derby: Making the case for auto/ethnographic writing in feminist leisure research. *Journal of Leisure Research* 45:5, 661–676.
- Pavlidis, Adele & Fullagar, Simone (2012) Becoming roller derby grrrls: Exploring the gendered play of affect in mediated sport cultures. *International Review for the Sociology of Sport* 48:6, 673–688.
- Pavlidis, Adele & Fullagar, Simone (2015) The pain and pleasure of roller derby: Thinking through affect and subjectification. *International Journal of Cultural Studies* 18:5, 483–499.
- Rannikko, Anni (2016) Autenttisuuden ja arvostuksen analogiat: sukupuolen risteyksiä vaihtoehtoliikunnan moraalisissa järjestyksissä. Teoksessa Päivi Berg & Marja Kokkonen (toim.) *Urheilun takapuoli. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus liikunnassa ja urheilussa*. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 250–274.
- Rannikko, Anni (2018) Lesbohuispausta ja skeittityttöystävyyttä: liikuntakulttuurin vaihtoehtoiset sukupuolen ja seksuaalisuuden järjestykset. *Sukupuolentutkimus–Genusforskning* 30:4, 7–20.
- Rannikko, Anni, Harinen, Päivi, Liikanen, Veli, Ronkainen, Jussi & Kuninkaanniemi, Hanna (2014) Nuorten liikunnalliset alakulttuurit. Elämäntapaa ja erontekoa. *Nuorisotutkimus* 31:4, 3–19.
- Rannikko, Anni, Liikanen, Veli & Armila, Päivi (2016) Spatial resistance of alternative sports in Finland. Teoksessa Evans Bethan, John Horton & Tracey Skelton (toim.) *Play, recreation, health and wellbeing: Geographies of children and young people 9*. Singapore: Springer, 255–271.
- Rinehart, Robert E. (2000) *Emerging arriving sport. Alternatives to formal sports. Handbook of sports studies*. London: Sage, 504–519.
- Scott, James C. (1989) Everyday forms of resistance. *Copenhagen Papers* 4, 33–62.
- Strübel, Jessica & Petrie, Trent A. (2016) 'Bout time! Renegotiating the body in roller derby. *Sex Roles* 74:1, 347–360.
- Wheaton, Belinda (2004) Introduction: Mapping the lifestyle sport-scape. Teoksessa Belinda Wheaton (toim.) *Understanding lifestyle sports: Consumption, identity and difference*. London: Routledge, 1–28.

Aineistolähteet

Karu 1/11.

Karu 2/11.

Karu 1/12.

Karu 2/12.

Karu 1/13.

Karu 2/13.

Karu 2/14.

Karu 1/15.

Karu 2/15.

Karu 1/16.

Karu 2/16.

Karu 1/17.